

Uchwała z dnia 26 kwietnia 2007 r., III CZP 138/06

Sędzia SN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Piotra D. przeciwko "F.P.", sp. z o.o. w W. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 26 kwietnia 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu postanowieniem z dnia 10 października 2006 r.:

"Jaką opłatę – stałą czy stosunkową – należy pobrać od pozwu w postępowaniu upominawczym w sytuacji, gdy sprawa jednocześnie powinna być rozpoznawana w postępowaniu uproszczonym w sprawach gospodarczych?"

podjął uchwałę:

Od pozwu w postępowaniu upominawczym w sprawie gospodarczej, do której mają zastosowanie przepisy o postępowaniu uproszczonym, pobiera się opłatę stałą określoną w art. 28 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.).

Uzasadnienie

Piotr D., prowadzący działalność gospodarczą w zakresie transportu i spedycji, w dniu 31 marca 2006 r. wniósł do Sądu Rejonowego – Sądu Gospodarczego dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu pozew o zasądzenie od „F.P.” spółki z o.o. w W. kwoty 951,60 zł z odsetkami tytułem wynagrodzenia za wykonaną usługę przewozową.

Przewodniczący w dniu 19 kwietnia 2006 r. zarządził zwrot pozwu, stwierdzając, że pozew nie został należycie opłacony, gdyż powód uiścił opłatę stałą w kwocie 30 zł, a powinien uiścić opłatę stosunkową, która – zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm. – dalej: u.k.s.c.) – wynosi 5 % wartości przedmiotu sporu,

jednak nie mniej niż 30 zł i nie więcej niż 100 000 zł. Zdaniem przewodniczącego, wniosek taki należy wyprowadzić z zestawienia art. 13 z art. 19 ust. 2 u.k.s.c., według którego czwartą część opłaty pobiera się od pozwu w postępowaniu nakazowym lub upominawczym, z wyłączeniem spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym. Ponieważ sprawa niniejsza podlega rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, od pozwu należało uiścić całą opłatę stosunkową w wysokości wskazanej w art. 13 u.k.s.c. Jako podstawę prawną zarządzenia przewodniczący powołał art. 130² § 1 k.p.c.

W zażaleniu na to zarządzenie powód wniósł o jego uchylenie. Wskazując na w art. 19 ust. 3 pkt 2 w związku z art. 13 u.k.s.c., zarzucił, że pozew został opłacony prawidłowo, wnosił w nim bowiem o wydanie nakazu zapłaty.

Przy rozpoznawaniu zażalenia Sąd Okręgowy – Sąd Gospodarczy we Wrocławiu powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionym zagadnieniu prawnym, przytoczonym na wstępie uchwały. Sąd Okręgowy wywiódł, że wyłoniło się ono w sprawie podlegającej rozpoznaniu także w postępowaniu upominawczym, co nie ma jednak znaczenia dla jego rozstrzygnięcia, gdyż zasadnicza wątpliwość dotyczy wysokości opłaty należnej od pozwu w sprawie gospodarczej, podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym. Sprowadza się ona natomiast do udzielenia odpowiedzi na pytanie czy podstawę określenia opłaty w takiej sprawie stanowi art. 28, czy też art. 13 u.k.s.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Po przedstawieniu zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w stanie prawnym nastąpiły istotne zmiany, z dniem 10 marca 2007 r. weszła bowiem w życie ustawa z dnia 14 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 21, poz. 123), którą znowelizowano art. 19 u.k.s.c., a z dniem 20 marca 2007 r. – ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699), którą zmieniono art. 479¹ i nast. k.p.c. dotyczące postępowania w sprawach gospodarczych. Powoduje to konieczność odniesienia przedstawionych wątpliwości zarówno do unormowań obowiązujących w chwili wniesienia pozwu, jak i po dokonanych zmianach. Należy też zauważyć, że problematyka opłat należnych w sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, który w uchwale z dnia 22 listopada 2006 r., III CZP 91/06 (OSNC 2007, nr 9, poz. 127) przyjął, że w

sprawach tych pobiera się od apelacji opłatę stałą określoną w art. 28 w związku z art. 18 ust. 2 u.k.s.c.

Obowiązujący w chwili wniesienia pozwu art. 19 ust. 2 u.k.s.c. stanowił, że czwartą część opłaty pobiera się od pozwu w postępowaniu nakazowym lub upominawczym, z wyłączeniem spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym. Ze względu na to, że niniejsza sprawa kwalifikowała się do rozpoznania w trzech postępowaniach odrębnych – upominawczym, w sprawach gospodarczych i uproszczonym – problem sprowadził się do rozstrzygnięcia kwestii, czy w sprawie gospodarczej podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym pobiera się od pozwu opłatę stosunkową określoną w art. 13, czy też opłatę stałą przewidzianą w art. 28 u.k.s.c.

Na rzecz tezy, że podstawę ustalenia należnej opłaty powinien stanowić art. 13 u.k.s.c. przemawiają, zdaniem Sądu Okręgowego, dyrektywy wykładni systemowej, ponieważ art. 13 został umieszczony w tytule II ustawy, w dziale 1 „Przepisy ogólne”. W tytule tym wyodrębniono ponadto dział 3 „Wysokość opłat w procesie”, podzielony na rozdział 1, dotyczący spraw z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego, rozdział 2 dotyczący spraw gospodarczych oraz rozdział 3 dotyczący spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, natomiast art. 28 przewidujący pobieranie w postępowaniu uproszczonym opłat stałych umieszczony został w rozdziale 1 dotyczącym spraw z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego. Ponieważ regulacja taka nie została powtórzona w rozdziale 2 dotyczącym spraw gospodarczych, do rozdziału tego stosować należy przepisy ogólne zawarte w dziale 1 tytułu II, w tym wspomniany art. 13. Sąd Okręgowy powołał się przy tym na uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 1995 r., III CZP 67/95 (OSNC 1995, nr 11, poz. 151) oraz z dnia 29 grudnia 1995 r., III CZP 183/95 (OSNC 1996, nr 4, poz. 51), które zapadły na tle podobnej systematyki rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 maja 1993 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 46, poz. 210 ze zm.). Kolejnym argumentem przemawiającym za ustaleniem należnej opłaty na podstawie art. 13 u.k.s.c. jest, zdaniem Sądu Okręgowego, brak wyodrębnienia organizacyjnego w zakresie rozpoznawania spraw gospodarczych, do których mają zastosowanie przepisy o postępowaniu uproszczonym. Skoro gospodarczy charakter sprawy nakazuje jej rozpoznanie przez wyspecjalizowany sąd gospodarczy bez względu na wartość przedmiotu sporu, należy przyjąć, że strona, wnosząc do sądu gospodarczego

sprawę o prawa majątkowe, powinna zawsze uiszczać opłatę stosunkową, niezależnie od tego, czy jest to sprawa podlegająca rozpoznaniu także w postępowaniu uproszczonym.

Za odmiennym rozstrzygnięciem zagadnienia przemawia – zdaniem Sądu Okręgowego – to, że sprawy gospodarcze mieszczą się w pojęciu spraw cywilnych oraz że w jednostce redakcyjnej, jaką stanowi rozdział 2 działu 3 tytułu II ustawy, uregulowano opłaty w sprawach wyodrębnionych ze spraw cywilnych dla określonej dziedziny i tylko dlatego nie ma w nim mowy o sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym.

Przytoczone argumenty były uż częściowo przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego przy podejmowaniu uchwały z dnia 22 listopada 2006 r., III CZP 91/06. Sąd Najwyższy podkreślił wówczas, że przepisy dotyczące opłat w postępowaniu uproszczonym mają charakter wyraźnie preferencyjny oraz że zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2001 r., III CZP 61/01 (OSNC 2002, nr 5, poz. 62) przepisy o postępowaniu uproszczonym stosuje się także w sprawach gospodarczych o roszczenia przewidziane w art. 505¹ k.p.c. Kolizje związane z zazębianiem się i nakładaniem postępowań odrębnych należy natomiast rozwiązywać, stosując zasadę, że przepisy bardziej szczegółowe, a więc odchodzące dalej od przepisów normujących postępowanie procesowe „zwykłe” i nakładające na strony ostrzejsze rygory, wyprzedzają przepisy o charakterze ogólniejszym, których odrębności od procesu „zwykłego” są mniejsze. W konsekwencji, przepisy o postępowaniu uproszczonym wyprzedzają przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Rozpoznanie sprawy gospodarczej w postępowaniu uproszczonym oznacza natomiast zastosowanie przepisów właściwych dla tego postępowania, w tym także przepisów dotyczących kosztów sądowych. Za wyłączością unormowania przewidzianego w art. 28 u.k.s.c. – podkreślił Sąd Najwyższy – przemawia treść art. 505⁷ k.p.c., który wyłącza, w razie odstąpienia od postępowania uproszczonego ze względu na zawartość sprawy lub potrzebę zasięgnięcia wiadomości specjalnych, możliwość uzupełnienia opłaty do wysokości określonej w przepisie ogólnym, jakim jest art. 13 u.k.s.c. Sąd Najwyższy podniósł ponadto, że w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zasadą jest pobieranie opłaty stałej także we wskazanych w ustawie sprawach o prawa majątkowe (art. 12 u.k.s.c.); opłata stała wyłącza wówczas pobranie opłaty stosunkowej przewidzianej w art. 13 u.k.s.c. Dla spraw

gospodarczych podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym nie ma wprawdzie wskazania opłaty stałej w rozdziale 2 działu 3 tytułu II ustawy, niemniej właściwa opłata stała dla tych spraw – skonstatował Sąd Najwyższy – została wskazana w art. 28 u.k.s.c.

Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym przedstawione zagadnienie prawne podziela stanowisko wyrażone w powołanej uchwale, z tym że w związku z wątpliwościami Sądu Okręgowego zachodzi – w odniesieniu do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 10 marca 2007 r. – potrzeba uzupełnienia dotychczasowej argumentacji.

Zgodnie z art. 13 § 1 k.p.c., jeżeli sprawa należy do trybu procesowego i ze względu na swój charakter kwalifikuje się do postępowania odrębnego, podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym, co wyraża się w obowiązku zastosowania przepisów danego postępowania odrębnego.

Ustawodawca nie uzależnił zatem zastosowania przepisów o postępowaniach upominawczym, uproszczonym czy w sprawach gospodarczych ani od woli stron, ani od uznania sądu. Jednakże w sytuacji, w której sprawa przynależy do wszystkich wymienionych postępowań odrębnych, może dochodzić do kolizji między poszczególnymi przepisami kodeksu postępowania cywilnego.

Rozstrzyganie kolizji między przepisami kodeksu dotyczącymi procesu a przepisami regulującymi postępowania odrębne następuje zgodnie z zasadą, że w postępowaniach odrębnych stosuje się w pierwszej kolejności przepisy właściwe dla tych postępowań, a dopiero w braku uregulowań odrębnych – przepisy ogólne dotyczące procesu, jeżeli nie kolidują z przepisami rządzącymi danym postępowaniem odrębnym. W razie zazębiania się i nakładania kilku postępowań odrębnych kolizje przepisów regulujących te postępowania należy natomiast rozwiązywać w sposób wskazany w powoływanej już uchwale Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2001 r., III CZP 61/01, a więc, zgodnie z zasadą, że przepisy bardziej szczegółowe wyprzedzają przepisy o charakterze ogólniejszym. Przepisy o postępowaniu uproszczonym wyprzedzają zatem przepisy o postępowaniu upominawczym, a te z kolei wyprzedzają przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Sprawy, które przynależą równocześnie do wszystkich tych postępowań odrębnych rozpoznaje sąd gospodarczy, z tym że postępowanie uproszczone zostanie wdrożone dopiero wówczas, gdy nakaz zapłaty nie będzie

mógł być wydany lub gdy do wydania nakazu doszło, ale pozwany wniósł od niego sprzeciw.

Obligatoryjny charakter wymienionych postępowań odrębnych nie pozwala podzielić argumentu Sądu Okręgowego odwołującego się do wyodrębnienia sądów gospodarczych, który miałby przemawiać za przyjęciem, że strona, wnosząc do sądu gospodarczego sprawę o prawa majątkowe, powinna zawsze uiszczać opłatę stosunkową, bez względu na to, czy jest to sprawa podlegająca rozpoznaniu także w postępowaniu uproszczonym. Uszło zresztą uwagi Sądu Okręgowego, że w niektórych sprawach rozpoznawanych przez sąd gospodarczy ustawodawca przewidział opłaty stałe o różnej wysokości, czego przykładem są art. 74-76 oraz art. 29-34 u.k.s.c. Nie można więc odwoływać się do zasady opłacania pism kierowanych do sądu gospodarczego opłatą stosunkową określoną w art. 13 u.k.s.c., ponieważ zasada taka nie obowiązuje.

Kolejny argument, zaczerpnięty z systematyki ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, został przez Sąd Okręgowy poparty odwołaniem się do uchwał z dnia 7 czerwca 1995 r., III CZP 67/95, oraz z dnia 29 grudnia 1995 r., III CZP 183/95, w których Sąd Najwyższy – stosując dyrektywę wykładni systemowej – przyjął, że w sprawie o opróżnienie lokalu użytkowego podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych pobiera się wpis stosunkowy przewidziany w § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 maja 1993 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych. Trzeba jednak zauważyć, że uchwały te zapadły pod rządem ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.), według której zasadą było pobieranie wpisu stosunkowego (art. 29). Poza tym proste przeniesienie sposobu argumentacji przeprowadzonej na tle innego aktu prawnego nie musi prowadzić do właściwego wyboru dyrektyw interpretacyjnych oraz preferowanych wartości potrzebnych do ich wyboru i stosowania.

Analiza przepisów nowej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych pozwala stwierdzić, że ustawodawca określił wysokość należnych opłat przy wykorzystaniu różnorodnych kryteriów. W art. 13, zamieszczonym w dziale 1 „Przepisy ogólne” tytułu II, wyrażona została zasada pobierania w sprawach o prawa majątkowe opłaty stosunkowej, natomiast w przepisach zamieszczonych w dalszych jednostkach redakcyjnych przewidziano wyjątkowo pobieranie opłat

stałych. Dla wprowadzenia w sprawach o prawa majątkowe opłat stałych zamiast opłaty stosunkowej ustawodawca wykorzystał również różnorodne kryteria, najczęściej jednak kryterium rodzaju sprawy (np. art. 27 pkt 11, art. 29 pkt 3, art. 31 pkt 1 i art. 38 ust. 1 u.k.s.c.), natomiast tylko w jednym wypadku odstąpił od opłaty stosunkowej na rzecz opłaty stałej ze względu na rodzaj postępowania odrębnego. Chodzi o art. 28 u.k.s.c., w którym wprowadzono opłatę stałą od pozwu w sprawie podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, uzależniając jej wysokość od wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu umowy. W ustawie nie zamieszczono przy tym odpowiednika art. 28 u.k.s.c., który określałby w sposób ogólny wysokość opłat w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych.

Kolizję przepisów regulujących wysokość opłat od pozwu w sprawie podlegającej rozpoznaniu zarówno w postępowaniu upominawczym, jak i uproszczonym ustawodawca rozstrzygnął w art. 19 ust. 2 u.k.s.c., przyznając pierwszeństwo opłacie pobieranej w postępowaniu uproszczonym. Przystępując do rozstrzygnięcia kolizji art. 13 i 28 u.k.s.c., trzeba zauważyć, że są to przepisy tego samego rzędu, wobec czego usprawiedliwione jest odwołanie się do zasady *lex specialis derogat legi generali*. Ponieważ hipoteza drugiego z wymienionych przepisów jest węższa, przepis art. 28 u.k.s.c. uznać trzeba za szczególny w stosunku do art. 13 u.k.s.c. Wprowadzenie w przepisie szczególnym opłaty stałej wyłącza natomiast możliwość pobrania opłaty stosunkowej przewidzianej w art. 13 u.k.s.c. Wnioskowanie takie jest uzasadnione także z tego względu, że art. 28 u.k.s.c. jest jedynym przepisem szczególnym określającym wysokość opłaty od pozwu wniesionego w sprawie gospodarczej, podlegającej równocześnie rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym.

Na rzecz przedstawionego stanowiska – obok preferencyjnego charakteru opłat w postępowaniu uproszczonym, podnoszonego w uzasadnieniu uchwały z dnia 22 listopada 2006 r., III CZP 91/06 – przemawia także wzgląd na brak odrębnej regulacji wysokości opłat w sprawach gospodarczych podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, w takim wypadku bowiem *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* nie należy dokonywać takiego rozróżnienia w drodze wykładni.

Argumenty odwołujące się do wykładni systemowej – wbrew odmiennej ocenie Sądu Okręgowego – nie powinny mieć decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia

analizowanego zagadnienia prawnego co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, katalog spraw wymienionych w rozdziale 2 „Sprawy gospodarcze” działu 3 „Wysokość opłat w procesie”, nie ma charakteru zamkniętego, nie obejmuje bowiem wszystkich spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Przykładowo tylko można wskazać na sprawy o ochronę dóbr osobistych, o naruszenie posiadania lub o opróżnienie lokalu o innym przeznaczeniu, które mogą być także rozpoznawane w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, a wysokość należnych w nich opłat określona została w przepisach zamieszczonych w rozdziale 1 działu 3, dotyczącym opłat w sprawach z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego. Po drugie, sprawy gospodarcze – jak wynika z art. 479¹ § 1 k.p.c. – muszą wyrastać ze stosunków cywilnych, są zatem również sprawami cywilnymi i nie ma przeszkód do stosowania w nich przepisów zawartych w rozdziale 1 działu 2 tytułu II ustawy, regulujących wysokość opłat w sprawach z zakresu prawa cywilnego.

Nawiązując do wspomnianej na wstępie zmiany stanu prawnego, trzeba zauważyć, że spośród przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, które miały znaczenie dla prowadzonych rozważań, zmianie uległy art. 19 ust. 2 i 4 u.k.s.c. W nadanym im nowym brzmieniu dotyczą one wyłącznie wysokości opłat pobieranych od pozwu w postępowaniu nakazowym oraz od zarzutów wniesionych od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym. Skoro nie dotyczą już wysokości opłat w postępowaniu upominawczym, nie dochodzi do kolizji z przepisami regulującymi wysokość opłat od pozwu w sprawie podlegającej jednocześnie rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, rozstrzygnięcia wymaga zatem – tak jak poprzednio – jedynie kolizja przepisów art. 13 i 28 u.k.s.c.

Argumentacja przytoczona na uzasadnienie przyjętego sposobu rozstrzygnięcia tej kolizji pozostaje w przeważającej części aktualna, trzeba jednak zauważyć, że wobec wprowadzenia z dniem 20 marca 2007 r. przepisu art. 479^{1a} k.p.c. zmianie uległ sposób rozstrzygania kolizji związanych z zazębianiem się i nakładaniem postępowań odrębnych; zgodnie z tym przepisem, w sprawach gospodarczych rozpoznawanych według przepisów działu IVa, przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są one sprzeczne z przepisami tego działu. Oznacza to, że w sytuacji, w której sprawa przynależy do kilku postępowań odrębnych, a jednym z nich jest postępowanie w sprawach

gospodarczych, pierwszeństwo mają przepisy kodeksu o postępowaniu w sprawach gospodarczych; odmiennie zatem niż poprzednio, przepisy o postępowaniu w sprawach gospodarczych wyprzedzają przepisy o postępowaniu uproszczonym. Zmiana ta nie powinna jednak wpływać na sposób rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego, skoro sprawa nadal podlega rozpoznaniu zarówno w postępowaniu w sprawach gospodarczych, jak i w postępowaniu uproszczonym, a pozostałe argumenty przemawiające za przedstawionym sposobem rozstrzygnięcia rozważanego zagadnienia nie utraciły aktualności.

Z przytoczonych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.